

تحلیل گفتمان داستان‌های جنسی در فضای مجازی

نویسندگان: سید محمود مرتضوی (ایران)^۱، محمدعلی مومبینی (ایران)^۲، جلال عراقی (ایران)^۳

دریافت: ۱۳۹۶/۰۶/۲۶

پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۲۹

چکیده

امروزه با گسترش اینترنت و سهولت دسترسی به طیف وسیعی از محتوا، جوامع با خیل عظیمی از محتوا و بازنمایی‌ها مواجه شده‌اند که یکی از مؤثرترین راه‌های انتقال، ایدئولوژی متن و به ویژه داستان‌های جنسی است. کاربران و مخاطبان این داستان‌ها در فضای مجازی می‌توانند در معرض این فضا قرار گیرند که تأثیرات سوئی نه تنها بر روابط درون‌خانوادگی، بلکه بر ذهنیت و دیدگاه شخص نسبت به اطرافیان خواهد داشت. مقاله حاضر در صدد است با استفاده از روش تحلیل گفتمان، رویکرد جامعه‌شناختی - معنایی ون لیوون، داستانی با مضمون رابطه جنسی با محارم (پدر و دختر) را مورد بررسی و سوگیری‌های ایدئولوژیک آن را نشان دهد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد راوی در بستری داستان را پرورانده که از دید مخاطب امری واقعی پنداشته شده؛ در صورتی که با واکاوی آن مشخص می‌شود در پی‌رنگ روایت، ارزش‌ها و روابط درون‌خانوادگی استحاله یافته و سبک زندگی غیر مؤمنانه بسترسازی شده است.

واژگان کلیدی: نشانه‌شناسی گفتمانی، ایدئولوژی داستان‌های جنسی، فضای مجازی

مقدمه

در مطالعات انتقادی و ارتباطی بازنمایی، تولید معنا از طریق چارچوب‌های مفهومی و گفتمانی تعریف می‌شود؛ لذا آن‌چه واقعیت می‌نامیم، خارج از فرایند بازنمایی نیست.

۱. کارشناس ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، گروه فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دانشکده دین و رسانه، دانشگاه صدا و سیما، قم، ایران، مدرس حوزه علمیه و دبیر علمی انجمن ارتباطات و تبلیغ، mortazavi55870@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، mmombeini@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران، عضو انجمن ارتباطات و تبلیغ، eraghi115@gmail.com

بازنمایی یک نوع دلالت کننده یا منعکس کننده واقعیت بیرونی و یا تصویری دستکاری شده از عینیت خارجی را به نمایش می‌گذارد و به معنای استفاده از زبان برای بیان یک امر معنادار نسبت به عینیت‌ها برای مردم و دیگرانی است که در سایر نقاط جهان وجود دارند و به تعبیر استوارت هال^۱ هویت فرهنگی در چارچوب بازنمایی شکل می‌گیرد. (صفارودی، ۱۳۸۹: ۷)

مطلب مهم در این میان، اینکه این متون برای مخاطب، بازنمایی واقعیتی عینی است و یا در این مواجهه، آن را به مثابه روایاتی واقعی در نظر می‌گیرد؛ خواه تصویرسازی روایت براساس واقعیت باشد و خواه بر اساس خیالپردازی باشد. چنین روایاتی بر شناخت و درک مخاطب از جهان تأثیر می‌گذارند، با این معنا که آگاهی و ذهنیت مخاطب نسبت به جهان بستگی به محتوایی دارد که از این روایت دریافت می‌کند؛ زیرا رسانه‌ها به طور کلی واسطه و میانجی بین آگاهی‌های فردی و ساختارهای گسترده‌تر اجتماعی و بر سازنده معنا هستند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۹)

ایدئولوژی موجود در هر روایت ویژه‌ای ممکن است آشکار یا نهان باشد:

- در گونه اول، روایتی ممکن است حاوی مسائل اجتماعی هم‌چون جنبه‌های داستانی یا درون‌مایه فرهنگی بوده و بیان‌گر تلویحی ایدئولوژیک باشد که معمولاً این کار را به شکل ارائه ساختارهای اجتماعی و عادت‌های فکری فرضی انجام می‌دهد.

- گونه دوم روایت، وسیله مؤثرتری برای انتقال ایدئولوژی است؛ (یارمحمدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۶۲) این گونه روایت هر چند از نظر خواننده می‌تواند در ظاهر بدون ایدئولوژی است، ولی خواندن موشکافانه زبان متن و گفتمان روایی آن است که می‌توان ایدئولوژی پنهان آن را دریافت.

در این مقاله با توجه به خصوصیات ویژه فضای مجازی، پدیدآورندگان این سنخ داستان‌ها به راحتی قابل شناسایی نیستند؛ در نتیجه تنها وسیله کارا برای شناسایی فضای گفتمانی و ایدئولوژی آنها، آثار و داستان‌های منتشر شده است. از طرفی، کاربران و مخاطبان این داستان‌ها در فضای مجازی به راحتی می‌توانند در معرض این فضا قرار گیرند که تأثیرات سوئی نه تنها بر روابط درون خانوادگی، بلکه بر ذهنیت و دیدگاه شخص نسبت به اطرافیان خواهد داشت.

به بیان دیگر، در این مقاله با روایتی از نوع ایدئولوژی پنهان روبرو هستیم که برای مخاطبی که با پیشفرض ذهنی و ناخودآگاه و مطابق با عرف جامعه به قصد بهره‌مندی از لذت جنسی به دام چنین روایاتی اسیر شده، نیت‌مندی و اهداف ایدئولوژیک تولید‌کننده روایت، جلوه‌گر نیست.

بر این اساس هدف اصلی مقاله حاضر، کشف ایدئولوژی پنهان نهفته در دل داستان‌های جنسی است که برای تحقق این هدف، یک داستان با روش نمونه‌گیری هدفمند یا عامدانه برای تحلیل گفتمان، انتخاب شده است.

مبانی نظری پژوهش

۱. ایدئولوژی و تحلیل گفتمان

اصطلاح ایدئولوژی توسط دستوت دو تریسی^۱ - فیلسوف فرانسوی - به معنای علم اندیشه‌ها در آغاز قرن نوزدهم میلادی ابداع گردید؛ اما کاربرد گسترده‌ای نداشت تا زمانی که پس از مرگ مارکس کتاب ایدئولوژی آلمانی^۲ مارکس و انگلس^۳ در ۱۹۲۷ میلادی انتشار یافت. (راش، ۴؛ ۱۳۸۹: ۲۰۲)

1. Destutt de Tracy

2. The German Ideology

3. Marx and Engels

4. Rush

آن‌ها ایدئولوژی را آگاهی کاذب^۱ تعریف کردند و آن را نوعی اندیشه تحریفی و تصویری وارونه از واقعیت قلمداد می‌کردند که در خدمت بازتولید و حفظ مناسبات سرمایه است. همچنین بر این باور بودند که ایدئولوژی افقی است که توسط طبقات مسلط در اقتصاد ترسیم می‌شود تا افراد را از آنچه حقیقی است، غافل نگاه دارد و افراد هیچ‌گاه به آگاهی دروغینی که برایشان ترسیم شده واقف نیستند و مناسبات تولید همواره این آگاهی را مخدوش می‌کند. (قهرمانی، ۱۳۹۲: ۵۴)

آلتوسر^۲ (۱۹۷۱) با خوانشی ساختارگرایانه از مارکس، ایدئولوژی را نظامی از بازنمایی‌ها تعریف می‌کند که با ساختن روابط اجتماعی خیالی میان افراد و میان افراد و فرماسیون‌های اجتماعی رابطه حقیقی ما را با یکدیگر در جامعه پنهان نگاه می‌دارد؛ در نتیجه ایدئولوژی، شناختی تحریف شده از روابط اجتماعی واقعی است. به عقیده او تمامی وجوه پدیده‌های اجتماعی تحت کنترل ایدئولوژی‌اند، آن هم ایدئولوژی‌ای که از طریق دستگاه دولت سرکوبگر- پلیس- و دستگاه دولت ایدئولوژیک- رسانه‌های جمعی- عمل می‌کند. (یورگنسن و فیلیپس^۳، ۱۳۸۹: ۳۹) فرکلاف^۴ (۱۹۹۵)- از شاخص‌ترین چهره‌های تحلیل گفتمان انتقادی- در جهت بسط دستاوردهای مارکسیسم^۵ و به ویژه آلتوسر، در نظریه ایدئولوژی به طور صریحی بر رابطه زبان، ایدئولوژی و قدرت تأکید می‌کند و بر این باور است که قدرت، خود را از طریق ایدئولوژی اعمال می‌کند و زبان به مثابه ابزار قدرت، آغشته به ایدئولوژی و صورت عینیت‌یافته ایدئولوژی است. (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۹۹-۹۱) او به طور مشخص ایدئولوژی را معنا در خدمت قدرت تعریف می‌کند. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۱۱۴)

1. False Consciousness

2. Althusser

3. Jorgensen and Philips

4. Fairclough, N

5. Marxism

به طور کلی، ایدئولوژی از منظر تحلیل گفتمان انتقادی، ابزار ایجاد و حفظ روابط نابرابر قدرت در جامعه است که با وساطت زبان و در نهادهای اجتماعی به جریان می‌افتد. (قجری و نظری، ۱۳۸۹: ۸۴)

او همچنین نهادهای اجتماعی را حاوی تشکلهای گفتمانی ایدئولوژیکی اشباع شده می‌داند که با گروه‌های مختلف موجود در نهاد ارتباط دارد؛ لذا یک صورت ایدئولوژیکی مسلط وجود دارد که یکی از ویژگی‌های این صورت ایدئولوژیکی مسلط، توانایی طبیعی شدن آن است تا بتواند به صورت یک معنای متعارف جا باز کند. (آفاگل‌زاده، ۱۳۸۵)

تردگلد^۱ (۱۹۸۹) معتقد است متون هیچ‌گاه بی‌غرض و خالی از ایدئولوژی نیستند و نمی‌شود آنها را از حقایق اجتماعی جدا کرد. برای وی انواع نوشتاری و گفتاری تنها مقولات زبانی نیستند؛ بلکه فرآیندهای دقیقی هستند که توسط آنها ایدئولوژی‌های مسلط تولید، بازتولید و منتشر می‌شوند و یا حتی تغییر می‌کنند. (به نقل از جوکار، ۱۳۹۰: ۸)

کرس^۲ (۱۹۸۵) پیرامون ایدئولوژی معتقد است زبان‌شناسی انتقادی بر این فرض استوار است که تمامی متون در هر بافتی از لحاظ ایدئولوژیکی ساختمان یافته‌اند؛ لذا دارای ساخت ایدئولوژیکی هستند. بنابراین هدف از تجزیه و تحلیل یک فرایند، کشف معانی پیچیده و غیر عادی موجود در متون نیست؛ بلکه ابهام‌زدایی و شفاف کردن آن دسته از فرآیندهای مربوط به تولید و درک است که به تحلیلگر این قدرت را می‌دهد که بتواند ایدئولوژی در زبان را ببیند و به دیگران معرفی کند. (آفاگل‌زاده، ۱۳۸۵)

1. Treadgold

2. Kress

طبق نظر کرس و بر اساس تحلیل گفتمان انتقادی، رابطه میان زبان و معنی هیچ‌گاه تصادفی نیست؛ پس انتخاب یک موضوع مشخص با خودش پیشفرض‌ها، معانی، ایدئولوژی و مفاهیم مشخصی را می‌آورد. (به نقل از جوکار، ۱۳۹۰: ۹)

فاولر^۱ (۱۹۹۳) متأثر از آرای مارکس و انگلس، از ایدئولوژی مسلط سخن می‌گوید. از نظر او هنگامی که یک ایدئولوژی خاص گروه اجتماعی خاص بر سایر ایدئولوژی‌ها غالب شود، به چنین ایدئولوژی، ایدئولوژی مسلط گفته می‌شود و این ایدئولوژی سپس از طریق نهادهای اجتماعی و سیاسی صاحب نفوذ و قدرت مانند نهاد دولت، قانون، قوه قضائیه و وزارتخانه‌هایی مانند بهداشت و آموزش و پرورش در جامعه تثبیت می‌شوند. (آقاگل‌زاده، ۱۳۸۵)

نتیجه آن‌که تحلیل گفتمان انتقادی معتقد است متن‌ها که برای تولید، نشر و درکشان شیوه‌های متعارفی وجود دارد، خود این شیوه‌های تولید در شیوه‌های اجتماعی جا دارند و یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای نشر و بازتولید ایدئولوژی هستند؛ بنابراین متن‌ها در خدمت بازآفرینی ایده‌ها هستند و هدف اصلی این تحلیل، آشکار کردن رابطه بین گفتمان و ایدئولوژی است. (جوکار، ۱۳۹۰: ۱۱)

۲. تحلیل گفتمان انتقادی به عنوان یک روش

تحلیل گفتمان انتقادی بر این باور است که هر متنی دارای بار ایدئولوژیکی است و چگونگی کاربرد زبان می‌تواند این عقاید و ایدئولوژی‌ها را در جامعه بازتولید و منتشر کند.

تحلیل گفتمان انتقادی این امکان را به پژوهشگران می‌دهد که روابط پنهان و آشکار قدرت و جایگاه اربابان قدرت را به خوانندگان نشان دهند. ون لیوون^۲ در

1. Fowler

2. Van Leeuwen

رویکرد جامعه‌شناختی - معنایی خود به تحلیل گفتمان، شیوه‌های مشخصی برای بازنمایی کارگزاران اجتماعی و عاملین عمل بیان کرده است. (جوکار، ۱۳۹۰: ۳)

در بررسی متون و انواع مختلفی ابزارهای تحلیلی بکار گرفته شده از سوی افراد مختلف، می‌توان به اشتراکات بسیاری دست یافت و در این میان الگوی ون لیوون ابزارهای جامع‌تری جهت تحلیل در اختیار قرار می‌دهد. (پهلوان‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۸)

نمونه مورد مطالعه

داستان مورد مطالعه توسط فردی با اسم مستعار سارا خلق شده است. در این سایتی که داستان مورد بررسی را منتشر نموده است، فضایی برای کاربران فراهم آورده که در همه زمینه‌ها از جمله تولید محتوا و عضویت در انجمن‌ها و بحث در مورد مباحث جنسی، سیاسی، اجتماعی و دینی مشارکت کنند که با بررسی داستان‌های این سایت مشخص شد بالغ بر ۱۳۰۰ داستان کوتاه در آن منتشر شده و در اختیار کاربران قرار دارد. در این مقاله با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و در راستای تحقق اهداف پژوهشگر و تحقیق، یک داستان انتخاب گردید (فلیک^۱، ۱۳۸۷) و آن داستان جنسی ارتباط سارا و بابا است که به دلیل غیر اخلاقی بودن، قابل بیان نیست؛ تنها این‌که در این داستان که از زبان راوی - سارا ۲۳ ساله - بیان می‌شود، او با اشاره به عدم رضایت از دوستش، نظر خود را به سمت پدر جلب می‌کند.

بسترسازی برای گشایش عقده الکترا

عقده الکترا^۲ از اصطلاحات روانکاوی است. این عقده در دختر، معادل عقده اُدیپ^۳ در پسر است.

-
1. Flick
 2. Electra Complex
 3. Oedipus

الکترا برادرش اورستس^۱ را واداشت که مادرشان کلوتایمنسترا^۲ و ناپدری‌شان آگیستوس^۳ را به انتقام کشتن پدرشان آگاممنون^۴ به قتل برساند. فروید^۵ در نظریه روانکاوی از این داستان برای توصیف میل ناخودآگاه دختر به از بین بردن مادر و تصاحب پدر در دوره فالیک رشد روانی جنسی استفاده کرده است. (ویکیپدیا فارسی، عقده الکترا)

در این مقاله، به علت اینکه متن‌های انتخاب شده غالباً یک چارچوب کلی دارند و ایدئولوژی کلی آنها حول یک محور است و از آن‌جا که در این مقاله امکان بحث ایدئولوژی‌ها به صورت تک به تک وجود ندارد، تنها با صورت اشاره‌وار، ایدئولوژی‌ها بیان می‌شود.

۱. عبارت‌های گفتمانی و ایدئولوژیک

- حذف و به حاشیه رانده شدن
- کمرنگ‌سازی تابوهای جنسی خانوادگی و هویت درهمی: دو هویت متضاد
- حذف کلی با هویت درهمی و فعال‌سازی حاصل از اندام‌مداری
- زمان درهمی با هویت درهمی و نقش‌دهی و فعال‌سازی
- زمان درهمی با دو نقش متضاد در گذشته و حال
- پنهان‌کاری به منظور فعال‌سازی کارگزاران
- پیوند زدن
- نقش منفعل و دلالت ضمنی
- تشخیص‌زدایی از پدر

1. Orestes
2. Clytemnestra
3. Aegisthus
4. Agamemnon
5. Freud

۲. سوگیری‌های ایدئولوژیک روایت

- ایدئولوژی اول

در تعریف عام، هرزه‌نگاری یک صورت افراطی و تقلید مضحکی از نابرابری جنسی است که زنان در آن، مقام ابژه‌های جنسی در خدمت برانگیختن و ارضای مردان هستند؛ چنان‌که بسیاری از فمینیست‌ها^۱ استدلال می‌کنند، هرزه‌نگاری زنان را برای التذاذ مردان به ابژه تبدیل می‌کند و به ساخت فعالیت‌های جنسی مردانه کمک می‌کند. همچنین آنها هرزه‌نگاری را بیان فرهنگ غایی نفرت مردان از زنان تلقی نموده و شکلی از خشونت علیه زنان در نظر می‌گیرند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۴۴)

به نظر می‌رسد در این جا شاهد به استحاله جایگاه زن و مرد در تعریف متداول فعالیت جنسی هستیم که در آن مرد در پی برقراری رابطه عاطفی و جنسی با زن است؛ لذا نیت تولید کننده به چالش کشیدن دیدگاه‌های سنتی نسبت به روابط عاطفی است.

از طرفی با معناکاوای این روایت می‌توان دریافت که نیت از تولید چنین روایتی، واکنش به نگاه به اصطلاح مردسالارانه جامعه و نمایان‌گر نفرت زنان به مردان- نه تک تک مردان، بلکه ساختارها و جامعه مردسالار- است؛ گویا راوی قصد دارد با این روایت، انتقام زنانی که به زعم خود مظلوم واقع شده‌اند را از جامعه بستاند.

- ایدئولوژی دوم

راوی قصد دارد در حین تصویرسازی از یک رابطه جنسی، گونه‌ای از خانواده و روابط خانوادگی را به تصویر بکشد که مغایر با ارزش‌های سنتی و اسلامی جامعه است. در نهایت این روایت با اثرگذاری در ناخودآگاه مخاطبان، استحاله فرم رایج خانواده در ایران را تسهیل می‌بخشد.

- ایدئولوژی سوم

فرم روابطی که در این روایت به تصویر کشیده شده است با روابط متعارف جامعه متفاوت است؛ این روایت به شیوه‌ای زیرکانه قصد دارد فرمی از روابط درون خانوادگی را نمایش دهد که به اضمحلال نهاد خانواده می‌انجامد.

- ایدئولوژی چهارم

راوی این روایت قصد دارد به گونه‌ای مسئولیت‌ها و نقش‌های اجتماعی افراد را خصوصاً در خانواده، بازتعریف کند. به عبارتی پدر می‌تواند ضمن این‌که حامل نقش پدر است، در وضعیتی متناقض، معشوق دختر خود نیز باشد. از طرفی دختر بزرگسال نیز می‌تواند مسئولیت‌ها و تکالیف اجتماعی خود را فراموش کند و هوای نفسانی‌اش را پی بگیرد.

- ایدئولوژی پنجم

تعبیر و عبارات بررسی شده در این روایت گویای این هستند که به باور راوی، خانواده- به ویژه پدر و مادر- موجبات انحراف جنسی فرزند دختر را فراهم آورده‌اند که در نهایت می‌توان چنین تصور کرد که راوی، نهادهای اجتماعی و سنتی جامعه را متهم می‌داند.

نتیجه‌گیری: رفتارشناسی جنسی در اندیشه دینی (مؤنانه)

با توجه به طرح بحث این مقاله، در بخش نتیجه‌گیری مناسب است به رفتارشناسی جنسی با رویکرد دینی پرداخته شود تا معیاری برای تطبیق و انتخاب احسن فراهم شود. گزینه جنسی از مهم‌ترین غرایز بشر و عامل بقای نسل آدمی و یکی از نعمت‌های بزرگ پروردگار است که به انسان بخشیده شده است. این گزینه در دوران بلوغ و نوجوانی با گرایش به جنس مخالف بروز می‌کند و به معنای میل فطری، روانی و فیزیکی است که به جهت خاصی فرد را به حرکت درمی‌آورد و به رفتار جنسی می‌انجامد.

دین اسلام ارضای تمایل جنسی را تنها در نظام خانواده و در پرتو ازدواج مشروع، امری پسندیده به حساب آورده و بر آن تأکید ورزیده است و به انسان‌ها اجازه داده تا تمایل جنسی خود را از طریق آمیزش با همسر خویش ارضا کنند. قرآن کریم می‌فرماید:

«وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»؛

(نور، ۳۳) و آنان که امکان ازدواج ندارند، باید عفت نفس پیشه کنند تا خدا آن‌ها را به لطف خود بی‌نیاز گرداند.

بنابراین، عفت نفس به معنی کنترل غریزه جنسی، امری بسیار پسندیده است و در مقابل آن انحراف جنسی امری مضر، قبیح و مذموم است.

در نقطه مقابل، انحراف جنسی از دیدگاه اسلام به رفتارهای جنسی گفته می‌شود که خارج از حدود فطرت و توأم با نگرانی و اضطراب است که از جمله آن ارتباط جنسی اعم از نگاه‌های شهوت‌آلود، رد و بدل کردن کلمات شهوت‌آلوده، لمس و بوسیدن از روی شهوت و آمیزش با محارم است.

آثار هر یک از انحرافات جنسی و مخصوصاً از نوع ارتباط با محارم در زندگی فردی، اجتماعی و خانوادگی انسان چنان آسیب‌رسان است که موجب اختلالات روحی و روانی خواهد شد؛ به همین جهت در آیات و روایات معصومین^{علیهم‌السلام} از آن به شدت نهی شده و برای آن مجازات‌هایی شدیدتر از مجازات‌های ارتباط نامشروع با غیر محارم تعیین شده است و این بیان‌گر آن است که مجازات اخروی چنین عملی نیز شدیدتر است. (کجبا، ۱۳۸۴)

فقه‌ها در این زمینه معتقدند:

اگر کسی با یکی از محرم‌های خود مثل مادر و خواهر که با او نسبت دارند زنا کند، به حکم حاکم شرع باید او را بکشند. (شهید ثانی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۸۱۵)

در قانون مجازات اسلامی نیز چنین آمده است:

زنای با محارم نسبی به هر شکلی مستوجب اعدام است و در این حکم بین زن و مرد فرقی نیست. (قانون مجازات اسلامی، ماده ۸۲)

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ویکیپدیا فارسی. عقده الکترا.
۳. آفاکل زاده، فردوس (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۴. پهلوان نژاد، محمدرضا. صحراگرد، رحمان. و محمدهادی فلاحی (۱۳۸۸). شیوه‌های بازنمایی کارگزاران اجتماعی در نشریات دوره مشروطه از منظر گفتمان‌شناسی اجتماعی- انتقادی با عنایت به مؤلفه‌های گفتمان‌مدار جامعه‌شناسی- معنایی. زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان. دوره ۱. شماره ۱: ۷۳-۵۱.
۵. جوکار، سمیه (۱۳۹۰). تحلیل گفتمان انتقادی اشعار بهار بر اساس الگوی ون لیوون. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه شیراز.
۶. راش، مایکل (۱۳۸۹). جامعه و سیاست: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: انتشارات سمت.
۷. شهید ثانی، زین‌العابدین بن علی (۱۳۸۳). تحریر الروضة فی شرح اللمعة. چاپ ۷. تهران: انتشارات سمت.
۸. صفارودی، سوسن (۱۳۸۹). بازنمایی حجاب زن مسلمان در رسانه‌های غربی (جنبه‌های حقوقی و سیاسی). مطالعات راهبردی زنان. شماره ۴۸: ۳۴۰-۲۹۵.
۹. فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹). تحلیل انتقادی گفتمان. گروه مترجمان. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

تحلیل گفتمان داستان‌های جنسی در فضای مجازی / ۱۳۵

۱۰. فلیک، اووه (۱۳۸۷). درآمدی بر تحقیق کیفی. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی.

۱۱. قانون مجازات اسلامی جمهوری اسلامی ایران.

۱۲. قجری، حسینعلی. و جواد نظری (۱۳۸۹). کاربرد تحلیل گفتمان در تحقیقات اجتماعی. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

۱۳. قهرمانی، مریم (۱۳۹۲). ترجمه و تحلیل انتقادی گفتمان؛ رویکرد نشانه‌شناختی. تهران: نشر مؤلف.

۱۴. کجباف، محمد باقر (۱۳۸۴). رفتارشناسی جنسی در اندیشه دینی. مطالعات راهبردی زنان. دوره ۷. شماره ۲۷: ۱۴۴-۱۱۳.

۱۵. مهدی‌زاده، سید محمد (۱۳۸۷). رسانه‌ها و بازنمایی. تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۱۶. یارمحمدی، لطف الله. یمینی، مرتضی. و لیلا قنبری (۱۳۸۹). مقایسه انتقادی گفتمان داستان‌های کوتاه معاصر بزرگسالان و داستان‌های کوتاه معاصر و جوانان. مطالعات ادبیات کودک. دوره ۱. شماره ۱۶۶: ۱۴۳-۱۶۶.

۱۷. یورگنسن، ماریان. و لوئیز فیلیپس (۱۳۸۹). نظریه و روش در تحلیل گفتمان. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی.